

Cselekvési alternatívák 2001 tavaszán

Az RMDSZ Szövetségi Képviselők Tanácsa 2001. január 20-án, Marosvásárhelyen megtartott ülésén felhatalmazta az Ügyvezető Elnökséget, hogy nevezzen meg egy bizottságot, amely a SZKT legközelebbi üléséig véglegesíti az RMDSZ cselekvési programtervezetét a következő időszakra.¹ A döntés hátterét elsősorban a novemberi parlamenti választások után kialakult helyzet képezi, amelyben az RMDSZ - eltérően az 1990-1996-os periódus egyértelműen ellenzéki, majd a 1996-2000-es kormányzati szerepvállalásától - megpróbál egy szerződésen alapuló, messzemenően konstruktív ellenzéki szerepet betölteni. A Szövetség programjának, stratégiájának újragondolását az is indokolhatja, hogy a kormányzati szerepvállalás során - és az azt követő két-három hónapban - a törvénykezés szintjén megfogalmazott célkitűzéseinek jelentős részét megvalósította. Írásomban megpróbálom feltérképezni a választások következtében kialakult helyzetet, majd végiggondolni az ebből következő lehetséges politikai alternatívákat.

A 2000. évi parlamenti- és elnökválasztások eredményei

A parlamenti választásokon a PDSR (Társadalmi Demokrácia Romániai Pártja) szerepelt a legjobban, bár a választási kampány során szavazatokat veszített, és az előzetes várakozásokkal² ellentétben nem szerezte meg a parlamenti mandátumok abszolút többségét. A párt a képviselőház esetében a leadott érvényes szavazatok 36,61 %-át, a szenátuséban pedig 37,09 %-át szerezte meg.³ Az eredmény a parlamenti mandátumok 44,93, illetve 46,43-át eredményezte.

Meglepetést a PRM (Nagyrománia Párt) szereplése okozott: karizmatikus vezérére épülő kampánya gyakorlatilag megduplázta a párt ősszel mért támogatottságát, így a képviselőház esetében az érvényes szavazatok 19,48 %-át, a szenátuséban pedig 21,01 %-át szerezte meg, ami a mandátumok 24,35, illetve 26,43%-át eredményezte.

A PD (Demokrata Párt) és a PNL (Nemzeti Liberális Párt) eredményei elmaradtak az előzetes várakozásoktól. A PD már a választási kampány idején ellenzéki szerepre készülve a képviselőház esetében a szavazatok 7,03%-át, a mandátumok 8,99%-át szerezte meg; a szenátusi választások alkalmával pedig a szavazatok 7,58%-át, illetve a mandátumok 9,29%-át. A PNL (Nemzeti Liberális Párt) a választások közeledtével egyre inkább elhatárolódott a kormányzatban betöltött szerepétől, kilépett a Demokratikus Konvencióból, majd némi bizonytalanság után egyedül indult a választásokon. A párt a képviselőház esetében a leadott szavazatok 7,48%-át, a szenátuséban pedig 6,89%-át szerezte meg, ami a parlamenti mandátumok 8,70; illetve 9,29%-át eredményezte.

Az RMDSZ a parlamenti előválasztások/jelölések okozta feszültségek ellenére lényegében megismételte 1996-os eredményét, sőt, mandátumainak számát növelni is tudta. A szövetségre leadott szavazatok abszolút számának csökkenése elsősorban a választásokon való alacsonyabb részvétellel magyarázható.

A PNTCD (Kereszténydemokrata Nemzeti Parasztpárt), az APR (Szövetség Romániáért) és a PUNR (Román Nemzeti Egységpárt) nem érte el a parlamenti bejutáshoz szükséges küszöböt. A legnagyobb kormánypárt, a PNTCD, bízva abban, hogy a tévova, megkésett reformintézkedések nem csak a makroszintű statisztikai mutatókat javítják, CDR 2000 névvel egy olyan négypartii koalíciót hozott létre, amely számára a választási küszöb már 8% volt. A képviselőház megválasztása esetében 5,04%, a szenátuséban pedig 5,29%-ot értek el. A Costea-botrány óta szabadesésben levő APR kevéssel maradt el a parlamenti küszöbtől, a Virgil Măgureanu vezette PNR-vel (Román Nemzeti Párt) szövetkező PUNR azonban a választási küszöb közelébe sem jutott.

Az elnökválasztás első fordulóját a szavazatok 36,35%-ával a PDSR jelöltje, Ion Iliescu nyerte, eredménye⁴ azonban valamivel elmaradt az előzetes felmérésektől. A második helyre a választási kampányban nyújtott teljesítménye alapján a PRM jelöltje, Corneliu Vadim Tudor került, aki a szavazatok 28,34%-át szerezte meg. A hatalmon levő kormánykoalíció négy jelöltet is indított, a megosztott szavazatok a 3-6. helyre voltak elegendőek. A közös jelölt hiánya, a személyi ambíciókon túl, szerintem a romániai politikai élet túlzott személyiség-központúságával is

magyarázható: a választások néhány "líder" magánügye, a pártok kiszolgáltatottak vezetőik teljesítményének, saját elnökjelölt hiányában egyikük sem lehet sikeres.

Külön kérdést képez az ún. "Vadim-jelenség". A nyilvánosság különböző színterein Vadim térnyerésével kapcsolatban igen sokféle elképzelés látott napvilágot. Volt, aki ezt a PDSR választási taktikájával próbálta magyarázni, mondván, hogy Iliescu győzelme Vadim második forduló szereplése esetében a legbiztosabb.⁵ Voltak, akik ezt a választók jelentős részének igen alacsony politikai kultúrájával magyarázták,⁶ mások pedig a nacionalista retorika és a szélsőséges nézeteket valló propaganda tolerálásával hozták összefüggésbe.⁷ A magam részéről inkább azokkal értek egyet, akik szerint a Vadimra leadott szavazatok az alternatíva nélküli lázadása, az egész politikai elit elutasításának jelképe. Véleményem szerint, ha a párthoz fűződő kapcsolata alapján nézzük meg e választói tábor, két csoportot találunk. Az egyik a törzsszavazók köre, akik már több éve Vadim pártjának támogatói rétegét alkotják. Ők azok, akik azonosulnak e párt értékrendjével, jövőképével, cselekvési prioritásaival.

A Vadim-szavazók második rétegét szerintem az ún. "vándorló-szavazatok"⁸ leadói teszik ki. A választási kampány kezdetekor nagyon magas volt azoknak a száma, akik választási opcióikat tekintve a bizonytalanok táborát alkották. Vadim éppen őket tudta megszólítani: azokat az embereket, akiket kevésbé érdekel a politika, kevés információval rendelkeznek, és választói opcióikat az utolsó pillanatban, konjunkturális szempontok alapján alakítják ki. A korrupció, az elszegényedés, az állami autoritás hiányának a választási kampány középpontjába való helyezésével Vadim azért tudott többszavazatokat szerezni, mivel ezek voltak azok a témák, amire a hivatalban levő kormány nem tudott megoldásokat találni. A PDSR óvatosabban tematizálta ezeket a kérdéseket, hiszen őt éppen azzal vádolták, hogy hatalomátvétele esetén egy olyan mindenható, központosított állam büvkörében fog kormányozni, amely a szabadságjogokat is veszélyezteti.

Kormányalakítás és a kormány első intézkedései

A választások során egy olyan háromosztatú politikai rendszer jött létre, amelynek egyetlen pólusa sem tud önmagában parlamenti többséget alakítani, ugyanakkor a kormánykoalíció-szintű együttműködés is nehezen alakítható ki közöttük. A PDSR választási győzelmét nem meggyőző programjának, hanem elsősorban az előbbi kormányzat kíméletlen kritikájának, a hatalmi garnitúra lecserélése ígéretének köszönhető. Ezért nem akart a volt többségi koalíció valamely pártjával kormányt alakítani, már csak azért sem, mivel ez - jelentős támadási felületet nyújtva - megnehezítette volna a PRM marginalizálását. A PRM-vel alkotott koalíció a Haider utáni Európában elképzelhetetlen, ez valószínűleg az ország külső finanszírozásának felfüggesztését, a pénzügyi rendszer összeomlását vonná maga után. A kisebbségi kormányalakítás irányába hatott ennek - "algoritmustól" mentes - nagyobb zsákmánya⁹ is, továbbá az a tény, hogy a törvényhozás mindkét házában többséghez közeli parlamenti csoporttal rendelkezik, valamint a kormány megbuktatásához a másik két politikai pólus kevésbé valószínű együttműködése szükséges.

A PDSR együttműködési keret-megállapodást írt alá a PNL-vel és az RMDSZ-szel. Ennek keretében vállalta, hogy - az ellenzéki szerep konstruktív felfogásáért cserében - figyelembe veszi a liberálisok alkotmánymódosításhoz fűződő érdekeit, illetve az RMDSZ kisebbségpolitikai törekvéseit. A megállapodások megkötésével a PDSR - az együttműködési hajlandóság felmutatása mellett - biztosította hatalmi berendezkedésének nyugalalmát, ugyanakkor meggátolta a demokratikus ellenzék tervezett blokkosodását¹⁰. Ezzel párhuzamosan módosította a házszabályt, amivel minimálisra csökkentette a parlamentnek a kormányt ellenőrző szerepét. Az intézkedés - a törvényhozás munkájának gyorsítása mellett - főleg a PRM elszigetelését célozza.

A kormányprogram¹¹ többféle, különböző értékű elképzelés inkoherens ötvözte, ennek alapján elég nehéz képet alkotnunk a kormány jövőképéről, cselekvési prioritásairól már csak azért is, mert ennek megvalósításához a rendelkezésre álló erőforrások többszöröse szükséges. Gazdasági téren továbbra is kérdéses az állami nagyipar sorsa, ugyanakkor a szerkezetátalakítás és gyors privatizáció nélküli élénkítés nem biztos, hogy a remélt gazdasági növekedés irányába hat. Az első hónapok után talán annyi elmondható, hogy egy látványos "repülőrajt" után a kormány elbizonytalanodott, ugyanakkor inkább osztogatni kezdett, ahelyett, hogy mandátuma elején az elodázhatatlan, de népszerűtlen reformintézkedések meghozatalához kezdjen.

A pártok rendezik soraikat

A parlamenti választások, valamint a kormányalakítást követően a pártok rendezik soraikat. A megváltozott politikai környezetben kialakítják a legkedvezőbbnek vélt hatalmi struktúrát, vagy egyszerűen csak megpróbálják feloldani a választási kampányban keletkezett feszültségeket.

Legjelentősebb változás valószínűleg a PDSR-ben történik. Adrian Năstase lehetőséget kapott az Iliescu-korszak utáni párt újrafogalmazására,¹² egy modern, európai szociáldemokrata párt megteremtésére. Véleményem szerint az RMDSZ-szel kötött - lényegében egyoldalú - megállapodás elsősorban nem külföldnek szól, hanem saját önképe szempontjából fontos: ez az új PDSR szándéknyilatkozat-kísérlete a kisebbségi kérdésben. Ugyanakkor figyelemre méltó a PSNR (Nemzeti Újjászületés Szocialista Pártja) képében felmutatott alternatíva: ha szükséges, a parlamenti többséget egy újabb szatellit-párt létrehozásával biztosítja.¹³

A PRM jelentősen túlnyerte magát a választásokon. Magas azon személyek száma, akik konjunkturálisan, főleg üzleti érdekeik képviselőjére vállaltak parlamenti mandátumot, és most kezdenek szembesülni azzal, hogy pártkötődésük hozadéka akár negatív is lehet. Azt gondolom, további lépésük főleg a PDSR szándékától függ.

A PD-ben a formális és az informális hatalom nem esik egybe. Az önkormányzati választásokon Traian Băsescu elnyerte Bukarest főpolgármesteri tisztségét, jelenleg az ország harmadik leginkább bizalmat élvező politikusa¹⁴; a párt elnöke, Petre Roman lesújtó elnökljelölti szereplése óta¹⁵ egyre inkább talajt veszít. A megméretkezésekre a közlegő országos gyűlésen kerül sor.

A PNL-ben Valeriu Stoica fölényesen megnyerte a Mircea Ionescu Quintus háttérbe húzódása¹⁶ következtében beindult utódlási harcot, bár némi belső ellenzékkel továbbra is számolnia kell. Mivel a parlamenti választások alkalmával a jobbközép ideológiát valló pártok képviselő nélkül maradtak, a PNL megpróbálja betölteni a vákuumot: legújabb identitását a romániai kapitalizmus legkövetkezetesebb képviselőjének szerepében véli megtalálni.

A parlamenti pártok mellett a PNTCD továbbra is figyelmet érdemel. A párt megtisztult konjunktúra-lovagjai jelentős részétől¹⁷ fiatalított, és Andrei Marga volt tanügyminiszternek, a Babes-Bolyai egyetem rektorának elnökké választásával hozzákezdett egy modern jobbközép párt kialakításához.

Az RMDSZ alternatívái

Az RMDSZ mozgásterének végiggondolása során két szempontot tartok meghatározónak, ezek a Szövetség eltérő értelmezéséből indulnak ki. Az egyik szempont az RMDSZ közképviselői jellege, ennek parlamenti, kormányzati és részben önkormányzati szinten tettenérhető tevékenysége, mozgáster. Itt elsősorban a politikai környezet értelmezésére, az ebből fakadó cselekvési alternatívákra gondolok, valamint a Szövetség cselekvési prioritásainak újrafogalmazására.

A másik szempont a Szövetség brassói értelemben vett önkormányzati jellegéből fakad, amely szerint a vizsgálat tárgyát az RMDSZ-nek a civil társadalommal kialakított munkamegosztása, a társadalomépítés területén folytatott tevékenysége képezi, valamint e kérdések strukturális-funkcionális kihatása a szervezet működésére nézve. Magam részéről ide sorolom a magyar-magyar kapcsolatokat is, hiszen ennek kapcsán elsősorban a két társadalom hajszalerei összecsomózásának elősegítése lenne a feladat, nem pedig valamiféle közjogi-közképviselői szinten történő együttműködés.¹⁸

Az elmúlt évtizedben az RMDSZ önképének egyik fontos összetevője a "demokratikus" pártok táborába való tartozás volt, aminek következtében kizárta a "nacionalista" vagy "utódpárti" jelzővel illetett pártokkal való együttműködést. Az igazi kérdés az, hogy a parlamenti választások után ezek a csoportkohéziót generáló definíciók mit jelentenek, vagy jelentenek-e egyáltalán valamit. A PRM megerősödése, a PDSR újradefiniálásának kísérlete, valamint az a tény, hogy a volt kormánypártok ellenzékbe kerülve nem tudtak létrehozni egy olyan szövetséget, amely továbbvinné a "demokratikus" jelzőt, megkérdőjelezi az elmúlt tíz évben rögzült definíciók helyességét. Egyre erősebb a PRM "szélsőséges", pontosabban "rendszerellenes" besorolása, mely egy olyan törésvonal kialakulását segíti elő, amely egy táborba sorolja - vagy legalább közelíti - a PDSR-t az egykor "demokratikusnak" mondott pártokkal. Önként adódik a

kérdés: vállalhat-e az RMDSZ kormányzati szerepet a PDSR oldalán? Egy évtized után elérkezett-e az ideje egy olyan stratégia¹⁹ meghirdetésének, amely szerint a Szövetség a váltakozó kormánykoalíciók állandó résztvevője? Úgy gondolom, hogy erre a kérdésre a jelenlegi kormány fogja megadni a választ a következő időszakban képviselt politikájával.

A Szövetség kormányzati szerepvállalásának időtartama alatt lényegesen módosult a magyar kisebbség és az RMDSZ többségi társadalom általi megítélése, valamint sikerült megvalósítani a szövetség programjának nyelvi jogokkal kapcsolatos főbb kitételeit. A továbblépés szempontjából két különböző stratégia fogalmazható meg, ezek alapját egymástól eltérő jövőképek alkotják.²⁰ Az egyik elképzelés szerint a nyelvi jogok biztosítása megfelelő keretet képez a kisebbségi kérdés rendezésére Nem szükséges újabb, etnikai dimenzióval is bíró közjogi kérdést a politika napirendjére tűzni. Depolitizáljuk a kisebbségi kérdést, és energiánkat fordítsuk a szerzett jogok gyakorlatba ültetésére, megvédésükre ellenzéki helyzetben. A másik stratégia alapját az a meggyőződés képezi, hogy a nemzeti identitás megőrzése és újratermelése csupán nyelvi jogok birtokában nem biztosított, ehhez döntési kompetenciák szükségesek. A különböző oktatási és kulturális kompetenciákat összesítő önkormányzatok, autonómiák megvalósítása érdekében programot kell hirdetni, még akkor is, ha ez rövid távon nem kecsegtet sikerrel. Véleményem szerint a két stratégia nem zárja ki egymást: a szerzett jogok gyakorlatba ültetésének programja mellett az RMDSZ el kell hogy kezdje azt a szakmai munkát, amelynek során pontosítja elképzeléseit, meg kell magyaráznia azokat saját társadalmának, és a jogosítványok egy részét megelőlegezve tovább kell fejlesztenie intézményi struktúráját. Kiemelten fontos a partnerek keresése a többségi társadalomban, valamint a nemzetközi támogatás megszerzése.

Véleményem szerint létre kellene hozni egy olyan szakmai bizottságot, amely folytatja az RMDSZ programjában szereplő elvi keretek²¹ pontosítását, kodifikációját. A Törvény a nemzeti kisebbségekről és autonóm közösségekről²² tervezetében szereplő nyelvi jogok meghatározó részét²³ sikerült törvényerőre emelni, azonban az ezt meghaladó jogosítványok kidolgozása 1996-ban elakadt.²⁴ Azóta lényegesen több információval, tapasztalattal rendelkezünk sajátos érdekeink képviselőjének lehetőségéről, ezek közjogi vonatkozásairól, illetve néhány illúzióval az idők során leszámoltunk.

Az 1996-os kormányba lépést követően - elsősorban a szűkös erőforrások, valamint a kormányzati munka prioritásként való tételezése következtében - az RMDSZ egyre inkább visszafogta a civil társadalommal kialakított közös programokban való részvételét, majd deklaráltan is kivonult a társadalomépítés területéről.²⁵ Véleményem szerint a döntést újra kellene gondolni, mivel ez hosszabb távon negatívan hat ki a Szövetség társadalmi beágyazottságára, ugyanakkor a civil társadalom problémamegoldó képessége a többségi társadalommal kialakított alacsony szintű kooperációs felület következtében egyelőre nem elégséges a felmerülő kérdések rendezésére. Ebben a kérdésben bármilyen döntésnek meghatározó hatása van az RMDSZ belső struktúrájára és működésére. Célszerűnek tűnik a különböző funkcióknak az RMDSZ szervezeti egységén belüli újragondolása, mivel a jelenlegi struktúrában vagy a Szövetség demokratizmusa sérül, vagy pedig a működés hatékonysága kérdőjelezhető meg.

Az RMDSZ struktúrájának, valamint szövetségi rendszerének újragondolása során meg kellene vizsgálnunk a civil szervezetek kapcsolódási pontjait, valamint az ehhez kapcsolódó, különböző forrásokból történő finanszírozás teljesítményelvű, számonkérhető feltételeinek további finomítását. Újra kellene gondoljuk a Szövetség intézményeinek hatáskörét, munkamegosztását, rekrutációs csatornáinak módozatát. Gyorsított eljárással ki kell dolgoznunk azt a rendszert, melynek keretei között az RMDSZ szerepet vállal a készülő határon túli magyarokról szóló törvény végrehajtásában.

Jegyzetek

1 Forrás: *RMDSZ Tájékoztató*, IX. évfolyam, 1891. szám, 2001. január 22.

2 A választások előtti közvélemény-kutatások forrása: <http://domino.kappa.ro/election/election2000.nsf/All/Home>.

3 Források: képviselőházi választások: <http://www.cdep.ro/pls/alegeri/aleg.cd?ilg=2000>,

szenátusi választások: <http://www.cdep.ro/pls/alegeri/aleg.se?ilg=2000>.

4 Forrás: <http://domino.kappa.ro/election/election2000.nsf/RezultateFinale?OpenView>.

5 Traian Ștef: A diverzió és a radikalizálódás között. *Provincia* I. évfolyam, 8. szám, 2000. december.

6 Nestor Rates: Votul bingo. *Observatorul Cultural* 2000. nr. 41.

- 7 Gabriel Andreescu: Elitele si societatea lui Vadim. *Observatorul Cultural* 2000. nr. 41.
- 8 A kérdés részletesebb kifejtését lásd a Krónika 2000. december 7-i számában A többség közönye jelenti az igazi veszélyt c. interjúban.
- 9 A politikai zsákmány fogalmát Bihari Mihály értelmezésében használom.
- 10 A volt koalíció parlamentbe bekerülő pártjai Demokratikus Ellenzéki Blokk névvel szövetséget kívántak létrehozni.
- 11 Forrás: <http://www.cdep.ro/pls/dic/cd.show?cpage=prguv>.
- 12 Ion Iliescu köztársasági elnökké választása után lemondott pártelnöki tisztségéről. Ezt követően Adrian Năstase választották meg pártelnöknek, ugyanakkor - a kormányalakítás során - az 1990-1996 között markáns szerepet vállaló, az Iliescu-korszakot jegyző személyek nem kaptak megbízatást.
- 13 A kezdeményezés Ioan Radu nevéhez köthető, a bejelentést követően több PRM-s és PDSR-s politikus is jelezte csatlakozási szándékát. Néhány nap után a kezdeményezést jegelték.
- 14 Isomar-felmérés. Forrás: *Monitorul de Cluj* anul IV. nr. 76. (841.), 2 aprilie 2001.
- 15 Az elnökválasztás első fordulójában az érvényes szavazatok 2,99%-át szerezte meg, ami kevesebb, mint fele a PD-re leadott szavazatoknak.
- 16 A pártelnök együttműködését az egykori securitateval az átvilágító bizottság a parlamenti választások előtt néhány nappal hozta nyilvánosságra.
- 17 A folyamatot jól példázza Victor Ciorbea volt miniszterelnök pártba való visszatérése is, aki az általa létrehozott ANCD (Keresztény Demokrata Nemzeti Szövetség) élén éppen az eredeti célok feladásának vádjával távozott a Radu Vasile vezette kormányzás ideje alatt.
- 18 A Magyar Állandó Értekezlet szakértői bizottságaiba az RMDSZ által delegált hat személy közül négy parlamenti képviselő.
- 19 Több román értelmiségi a kisebbségi kérdés rendezését az RMDSZ folyamatos kormányzati szerepvállalásával látja biztosítottnak. Az amerikai diplomácia a délszláv válság kapcsán egy modellt is kidolgozott erre (kooptálással történő ellenőrzés), azonban a gyakorlatban ez inkább a kisebbségi elit megvásárlását célozza.
- 20 Részletesebben kifejtve lásd Székely István: Az RMDSZ két választás között. *Provincia* I. évfolyam, 5. szám, 2000. szeptember.
- 21 Az autonóm közösség koncepciójára gondolok.
- 22 Elfogadta az SZKT 1993. november 14-én, Marosvásárhelyen, majd egy megbízott szakértői csoport véglegesítette. Forrás: *RMDSZ Közlöny* 7-8. sz. Szövetségi Elnöki Hivatal, 1993. december.
- 23 Továbbra is megoldatlan a nemzeti kisebbségek anyanyelvének használata az igazságszolgáltatásban.
- 24 Az SZKT 1996. január 12-13-án, Székelyudvarhelyen megtárgyalta a személyi elvű autonómiára vonatkozó státútum-tervezetet, azonban ezt csak munkadokumentumnak fogadta el. Forrás: *RMDSZ Tájékoztató* IV. évfolyam, 696. szám, 1996. január 15.
- 25 A kolozsvári egyetem-vitát követően, 1998. nyarán.

- [Bodó Barna: Választás és váltás](#)
- [Jakabffy László: Egy vélemény Biharból](#)
- [Ráduly Róbert: Szövetség az önkormányzatokban](#)
- [Szász Jenő: RMDSZ és médiadiktatúra](#)
- [Bárdi Nándor: Választások a két világháború közti romániai magyar kisebbségpolitikában](#)
- [A romániai magyar és német népkisebbség parlamenti képviseletének számadatai kilenc választásról](#)
- [Dr. Fritz László: A közigazgatási választások eredményei](#)
- [Dr. Fritz László: A Iorga-kormány "interimár-bizottságai" és a magyar nemzetkisebbség](#)
- [A Magyar Párt paktumtárgyalása](#)
- [\[Ugron Istvánnak, az OMP elnökének lemondása\]](#)
- [Önkormányzati választások 1996-2000. A megyei tanács megválasztása](#)
- [A megyei tanács megválasztása](#)
- [Önkormányzati választások 1996-2000](#)
- [A helyi tanács megválasztása](#)
- [Önkormányzati választások 1996-2000](#)
- [Polgármesterek megválasztása](#)
- [Székely István: Cselekvési alternatívák 2001 tavaszán](#)
- [Jürgen Habermas: Az európai nemzetállam és a globalizáció hatásai](#)
- [Romániai magyar választók 2000 szeptemberében](#)
- [Demeter M. Attila: Negatív és pozitív szabadság, liberalizmus és kommunitarizmus](#)
- [Györi Szabó Róbert: A parlamenti pártok és az alapszerződések \(1994-1997\)](#)
- [Horváth Krisztina: A Hasan és Chaush c. Bulgária ügy és a kisebbségi jogok védelme, avagy a muftik törik át a](#)

hallgatás falát?

- Varga Attila: Állam és egyház viszonyrendszerének elemzése
- Boga Emese: Az ígéret mint árucikk
- Fákó Péter: A gazdasági növekedés alakulása Romániában (1991-1997)
- A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája
- Bognár Zsolt: Róluk, de nélkülük...

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék